

Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları

Sentence Classification in Terms of Structure in Turkish Grammar Education

Caner Kerimoğlu*

ÖZET

Bu çalışmada Türkçe dil bilgisi öğretimindeki cümle yapısı ile ilgili görüşler incelenmiş, konunun farklı eğitim aşamalarında ele alınış şekilleri üzerinde durulmuştur. Yükseköğretim, ortaöğretim ve ilköğretime yönelik yayınlar karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiş ve son bölümde elde edilen sonuçlar sıralanmıştır. Ayrıca konunun öğretiminin daha sağlıklı sürdürülebilmesi için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dil bilgisi öğretimi, söz dizimi, cümle yapısı.

ABSTRACT

The opinions about sentence structure in Turkish grammar education are examined in this work. The ways of discussing this subject in different stages of education are emphasized. The publications which are intended for primary, secondary and higher education are evaluated comparatively and the results which are obtained in the last part are presented. Also, various suggestions are offered to maintain the teaching of this subject more healthily.

Keywords: Grammar education, syntax, sentence structure

1. Giriş

Dil bilgisi öğretimi okuma, yazma, dinleme ve konuşma etkinlik alanlarıyla birlikte Türkçe eğitiminin temel alanlarından birisidir. (Kavcar - Oğuzkan - Sever, 2005; Cemiloğlu, 2004; Sever, 2004; Demirel - Şahinel, 2006; Ünal, 2006; Yıldız 2006). Bir dilin dil bilgisini bilmekle o dili okuyarak, konuşarak, yazarak kullanmanın farklı değerlendirilmesi gerektiği dil bilimciler tarafından ifade edilmektedir. (Uzun, 2004 : 17) Dil bilgisini çok iyi bilen bir kişinin o dili çok iyi konuşacağı ya da yazacağı peşinen kabul edilemez. Ancak dil bilgisini bilmenin konuşucuda dilin işleyişi ve yapısı ile ilgili bir farkındalık yarattığı bilinmektedir.

Türkiye'deki dil bilgisi öğretiminin sağlıklı bir şekilde yapılamadığı uzmanlar tarafından sıklıkla dile getirilir. (Sezer, 1994 ; Başkan, 2003 : 354) Bunun nedenleri ve çözüm yolları ile ilgili de pek çok çalışma yapılmıştır, fakat sorunun çözümü yolunda önemli bir gelişme kaydedildiğinden söz etmek güçtür. Dil bilgisinin ve dil bilgisi öğretiminin sorunları ile ilgili toplantılarda ve yayınlarda en çok şikayet edilen konulardan birisi, temel kavramlar üzerinde görüş birliğine varılamamış olmasıdır. (TGS, 1995; TGS II, 1999; Ergen, 1986; Oğuzkan, 1993; Sağır, 2002.) Bu durum da bilgi birikiminin sağlanamaması sonucunu doğurmaktadır.

* Caner Kerimoğlu, Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.
canerkerimoglu@yahoo.com

Eğitim aşamalarının (ilköğretim-ortaöğretim-yükseköğretim) bir sistemin parçaları gibi hareket etmemesi de bilgi birikiminin sağlanmasında sorun oluşturmaktadır. İlköğretimden ortaöğretime geçen öğrenci burada daha farklı değerlendirmelerle karşılaşmakta, aynı durumu ortaöğretimden yükseköğretim giden öğrenci de yaşamaktadır. Aynı konunun bu üç aşamada farklı işlenmesi kafa karıştırmakta, yeni öğrenmeler için gerekli olan temel bilgilerin edinilmesini güçleştirmektedir.

2. Yöntem

Biz bu çalışmada dil bilgisinin söz dizimi kısmında ele alınan “yapı bakımından cümleler” konusunun eğitim aşamalarındaki işleniş üzerinde durduk. Cümle yapısı kavramının ilköğretimden üniversiteye kadar nasıl ele alındığını belirlemeye çalıştık. Bu amaçla konunun yükseköğretim, ortaöğretim ve ilköğretime yönelik program ve yayınlarda ele alınmış biçimlerini karşılaştırmalı bir biçimde inceledik.

İlk olarak akademik yayınlardaki cümle yapısı değerlendirmeleri üzerinde durduk ve üzerinde anlaşılan ya da anlaşılamayan noktaları belirledik. Daha sonra bunların ortaöğretim ve ilköğretime yönelik yayınlardaki yansımalarını belirlemeye çalıştık. Son bölümde ise elde ettiğimiz sonuçları sıraladık ve eğitim sistemimizdeki devamlılık sorununu da göz önünde bulundurarak önerilerimizi sunduk.

3. Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları

3.1. Akademik Yayınlar Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları

Cümlelerin sınıflandırılmasında dil bilgisi yazarlarının kullandığı belli başlı dört ölçü vardır : Yüklemin yeri, yüklemin türü, anlam ve yapı. Bunlar içerisinde en tartışmalı ölçü “yapı”dır.

Bu ölçüyü kullanarak cümleleri sınıflandıran araştırmacılar farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Gerek dil bilgisi kitaplarında gerekse de yalnızca söz dizimini inceleyen çalışmalarda yer alan değerlendirmeler üzerinde kısaca durmanın, konunun karmaşıklığını göstermek bakımından faydalı olacağını düşünüyoruz. Eserlerini incelediğimiz araştırmacıların yapı bakımından cümle tasniflerini ana başlıklarıyla şu şekilde aktarıyoruz:

Tahsin Banguoğlu : Basit cümle, birleşik cümle (1. Anlam bakımından: yanyana birleşik, altalta birleşik 2. Şekil bakımından: tümleme birleşik, karmaşık birleşik). (Banguoğlu, 1998 : 523-586)

Tahir Nejat Gencan : Yalın tümce, bağımsız önermelerden birleşmiş tümce, bileşik tümce (Temel önerme, yan önerme, girişik tümce, ara önerme). (Gencan, 2001: 146-166)

Muharrem Ergin : Basit cümle, birleşik cümle (Şartlı birleşik, ki’li birleşik, iç içe birleşik) (Ergin, 1993 : 382-384).

Haydar Ediskun : Basit, bileşik. (Ediskun, 1999 : 379-386)

Vecihe Hatipoğlu : Yalın, birleşik, ara tümce, girişik, sıralı, devrik, kesik. (Hatipoğlu, 1972 : 143-181)

Mazhar Kükey : Yalın, bileşik (Girişik-bileşik, şartlı bileşik, “ki” bağlaçlı bileşik, eksilteli, iç içe bileşik.), bağımsız bileşik (Sıra, bağlı). (Kükey, 1975 : 259-326)

Hikmet Dizdaroğlu : Yalın, bileşik (Girişik, kaynaşık, koşul, ilgi, katmerli) (Dizdaroğlu, 1976 : 187-223)

N. Atabay-S. Özel-A. Çam : Yapı bakımından : 1. Yargı sayısına göre: Yalın, bileşik, aratümce, sıralı, girişik. 2. Öğelerin dizilişine göre: Kurallı, devrik, kesik. (Atabay - Özel - Çam, 1981 : 65-117)

Rasim Şimşek : Yalın, bileşik (girişik, kaynaşık, koşullu), sıralı, ilgi, kesik, ara tümce. (Şimşek, 1987 : 243-320)

Leyla Karahan kitabının ilk altı baskısında yapı bakımından cümle türleriyle ilgili olarak şu tasnifi kullanmıştır: Basit, birleşik (şartlı birleşik, iç içe birleşik), sıralı, bağlı. (Karahan, 1999a : 61- 67)

Ancak yazar daha sonra görüşlerini değiştirmiştir. Karahan eserinin yedinci baskısında yapı bakımından cümleler” bölümünü tasnifinden çıkarmış, yerine “cümlelerin bağlanma şekilleri”ni eklemiştir:

“Cümlelerin bağlanma şekilleri: Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip / şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler.” (Karahan, 2004 : 85-95)

Hamza Zülfikar : Basit, birleşik, sıra cümleler. (Korkmaz - Ercilasun - Zülfikar, 2001 : 191-196)

Sezai Güneş : Basit, birleşik (Sıralı,bağlı, sıralı-bağlı, şartlı, girişik, iç içe, karmaşık), ara söz. (Güneş, 2003 : 351-355)

İ. Zeki Burdurlu : Basit, birleşik, sıralı, bağlı. (Burdurlu, 1967 : 54-127)

Sıtkı Sağlam : Yalın, bileşik (girişik, iç içe, koşullu, ilgi, katmerli) (Sağlam, 1967 : 169-215)

Yaşar Yörük: Yalın, birleşik (girişik, koşul, sıralı-bağlı, iç içe, ki'li). (Yörük, 1985 : 69-92)

İsmet Cemiloğlu : Basit, birleşik. (Cemiloğlu, 1994 : 48-63)

Yazar daha sonra yayımladığı “Dede Korkut Hikayeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme” adlı eserinde cümleleri yapı bakımından tasnif ederken “birleşik cümle” bölümünü çıkarmış ve cümleleri yapılarına göre üçe ayırmıştır: Basit, bağlı, sıralı. (Cemiloğlu, 2001 : 62-83)

Metin Karaörs : Basit cümle, birleşik cümle (şartlı, ki'li, iç içe). (Karaörs, 1993 : 45)

Ahmet Beserek, : Basit, birleşik, sıralı. (Beserek, 1991: 47-53)

İbrahim Delice : Yapılışlarına göre: Basit, birleşik (girişik-birleşik, iç içe, ki'li). (Delice, 2003 : 142-146)

Süer Eker : Basit, birleşik, sıralı, bağlı. (Eker, 2003 : 380)

Sıddık Akbayır : Basit, birleşik. (Akbayır, 2003 : 38)

Rasih Erkul : Basit, birleşik (şart, iç içe, ki'li). (Erkul, 2004 : 47-67)

Yukarıdaki tablo konunun işleniş şekillerindeki karmaşayı göstermektedir. Yazarların yapı olarak neyi kabul ettiği ve cümleleri neye göre sınıflandırdığını bu tablodan çıkarmak olanaksızdır. Türkiye'deki dil bilgisi yazımında görüşlerinden sıklıkla faydalanılan araştırmacıların sınıflandırmaları ve verdikleri örnekler üzerinde durarak bazı noktaları daha da belirginleştirmeye çalışacağız.

Muharrem Ergin Türkçede genellikle basit cümlelerin kullanıldığını, bu tür cümlelerin de tek bir yükleme sahip cümleler olduğunu ifade ettikten sonra birleşik cümlelerin bir asıl cümle ve onun anlamını tamamlayan bir ya da birden fazla yardımcı cümleden oluştuğunu ifade eder. Yazara göre üç tür birleşik cümle vardır:

- Şartlı birleşik cümle: *Hava güzel olursa biz yarın gezmeye gideceğiz.*
- Ki'li birleşik cümle : *Görüyorum ki çalışmıyorsun. Baktım ki gelmiyorsun.*
- İç içe birleşik cümle: *Buraya gel dedi. Yarın gideceksin gibi hazırlan. Güneş battı mı yatar. Geldi gelmedi ağlıyor.* (Ergin, 1993 : 381-384)

Tahir Nejat Gencan cümleleri yapı bakımından üç başlıkta inceler:

- Yalın önerme: Tek bir yükleme sahip cümlelerdir: *Işıklar parça parça adeta ayaklarımızın dibinde görülüyordu.*
- Bağımsız önermelerden birleşmiş tümce : Bir bağlaçla ya da noktalama işaretleriyle bağlanan cümlelerdir: *Muzır tesadüfler faydalı tesadüflerden bin kere daha çoktur; akıllı adam tesadüften hayır ummaz. Ne kızı verir ne dünürü küstürür.*
- Bileşik tümceler: İçinde “eylemsi”lerin, şart cümlelerinin bulunduğu cümlelerdir: *Koca Ali sendeleyerek ayağa kalktı. Hava güzelse, işiniz de yoksa kıra çıkalım.* (Gencan, 2001 : 147-165)

Rasim Şimşek'in değerlendirmeleri şu şekildedir:

Yalın tümce: İçinde tek yargı bulunan cümlelerdir: *Konya bozkırın tam çocuğudur.*

Bileşik tümce : İçinde eylemsilerin, şart cümlesinin bulunduğu cümlelerdir. M. Ergin'in iç içe birleşik cümle saydığı cümleler de bu bölümde incelenir: *Türbenin içine girmek bir imtiyazdır.* (girişik tümce), *“Aman buradan kaçalım, dedim”* (kaynaşık tümce), *Hükümet bağlamazsa, Meclis bağlar!* (Koşullu tümce)

Sıralı tümce : Bağlaçlar ya da noklama işaretleriyle sıralanan cümlelerdir: *Nihayet eve ulaştılar, kapıyı ihtiyar hanım açtı, evde gergin bir hava vardı.*

İlgi tümcesi : ki'li cümlelerdir: *Sandım ki uzaklaştı yağın kar ve karanlık.*

Kesik tümce : Ögeleri eksik olan cümlelerdir: *Sen, öksüz vatan, sen!..Sevdalı ana!..*

Aratümce: Açıklayıcı cümlelerdir: *Cihan yıkılsa, emin ol, bu cebhe sarsılmaz.* (Şimşek, 1987 : 244-320)

Son olarak Leyla Karahan'ın değerlendirmelerine yer veriyoruz. L. Karahan

kitabının ilk baskılarında şu sınıflamayı yapar:

Basit cümle: Yazar, T.N. Gencan ve R. Şimşek'in birleşik kabul ettiği içerisinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil bulunan cümleleri basit kabul eder: *Sıcak yaz aylarını geçirmek için deniz kenarlarına, kırlara, tepelere kaçanlar, şimdi birer birer kışlıklarına dönüyorlar.*

Birleşik cümle : *Bir ay evvel sözümü dinleseydi, başına bu felaket gelmeyecekti.* (şartlı birleşik), *Şark için "Ölümün sırrına sahiptir" derler.* (iç içe birleşik)

Bağlı cümleler: Bağlaçla bağlanmış cümlelerdir. *Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta.* (ki'li bağlı), *Hava bulutlu ve durduğumuz tepe rüzgârlı idi.*

Sıralı cümleler: Ortak öğeler ve eklerle sıralanmış cümleler topluluğudur: *Sarı çiçeğin saçları yolunmuş, kana bulanmıştır.* (Karahana, 1999 : 61-67)

L. Karahana bu tasnifi daha sonra değiştirmiş, çeşitli makalelerde açıkladığı görüşlerini kitabının son baskısında uygulamaya koymuştur. (Karahana, 1995; Karahana, 2000; Karahana, 1999b) Yazar "yapı bakımından cümleler" bölümünü kitabından çıkarmış, "cümlelerin bağlanış şekilleri"ne yer vermiştir. (Karahana, 2004 : 85-94)

Dil bilgisi yazımındaki eğilimleri göstermesi bakımından seçtiğimiz bu dört araştırmacının değerlendirmelerini bu şekilde özetledikten sonra akademik yayınlarda üzerinde anlaşılan ve anlaşılamayan konuları birkaç madde altında sıralıyoruz:

1. Akademik yayınlarda cümlelerin yapıya göre sınıflandırılmasında *basit cümle* ve *birleşik cümle* şeklinde ikili bir ayrımın yaygınlık kazandığı söylenebilir. Ancak cümlelerin yapıya göre sınıflandırılmayacağı düşüncesinde olan dilciler de vardır. (Turan, 1999 ; Karahana, 2000)

2. Özellikle birleşik cümle ile ilgili olarak şu üç konuda tartışmalar devam etmektedir:

a. İçinde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil bulunan cümlelerin durumu: Bir grup dilci bu tür cümleleri birleşik cümle kabul etmektedir: T. Banguoğlu (karmaşık birleşik), T. N. Gencan, (bileşik tümce), H. Ediskun, (girişik tümce), H. Dizdaroğlu, (girişik tümce), V. Hatipoğlu, (girişik-bileşik), R. Şimşek (girişik tümce), M. Kükey (girişik bileşik),

N. Atabay-S. Özel-A. Çam (girişik tümce), S. Sağlam (girişik tümce), Y. Yörük (girişik cümle), A. Beserek, (birleşik cümle), S. Güneş (fiilimsilerle bağlananlar). Bu görüşteki araştırmacılar dilin iç yapısını esas alırlar. N. Chomsky'nin üretken-dönüşümlü söz dizimi teorisindeki "iç yapının dış yapıyla aynı olmadığı ve dış yapıya farklı şekillerde yansıtılabileceği" görüşü Türk cümle yapısıyla ilgili farklı yorumların yapılmasında etkili olmuştur¹:

"Yazdığım mektubu masanın üstünde bıraktı" cümlesi iki cümlenin birleşimi ile çözümlenebilir:

ben mektubu yazdım

*b. mektubu masanın üstünde bıraktı.*² (Hovdhaugen, 1975 : 551)

Açıklamadan da anlaşılacağı üzere, bu gruptaki dilciler bu yapıdaki cümlelerde tek bir yargı bulunduğu görüşünü reddederler.

İkinci grubu oluşturan dilciler ise dış yapının da dikkate alınması gerektiğini savunurlar. Eserlerini incelediğimiz M. Ergin, L. Karahana, İ. Cemiloğlu, M. Karaörs, S. Eker, R. Erkul, E. Yaman, A. Mehmedoğlu gibi araştırmacılar isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin yardımcı cümle kuramayacakları görüşündedirler, bu nedenle yapısında bu birimleri bulunduran cümleleri basit cümle içerisinde incelerler. Birleşik cümlenin çekimli fiile sahip iki cümleden oluştuğunu düşünen ve dış yapıyı ön plana çıkaran bu dilcilere göre "cümlemsi, tümcemsi, fiilimsi" adı verilen bu unsurlar çekimli fiil özelliği göstermedikleri için yargı bildirmez, bu nedenle yardımcı cümle olamaz³. Mecdut Mansuroğlu bunu şu şekilde ifade eder: *"...bilindiği gibi türkçede aslında şart cümlesi dışında yardımcı cümle yoktur. Başka dillerin yardımcı cümle ile bildirdiklerini türkçe zengin isim-fiilleri (participium) ve zarf-fiilleri (gerundium) ile, yani çekimli fiil (verbum finitum) veya bildirici (praedicatum) sayılmayacak unsurlarla karşılar".* (Mansuroğlu, 1988 : 59)

¹ Bu teörinin Türk cümle yapısı üzerindeki uygulamaları için bkz: (Başkan, 1967 : 105-119; Göknel, 1974 : 109-182; Aksan, 1998 : 131-143; Aydın, 1996 ; Kıran, 2002 : 155-172; Uzun, 2000; Sezer, 1981 : 165-172 ; Karpuz, 1999 : 613-639)

² Birleşik cümle kabul edilen bu yapıdaki cümlelerle ilgili daha çok örnek ve bilgi için bkz: (Kornfilt, 1997 : 24-52)

³ Bu görüş çeşitli makalelerde de savunulmuştur: (Zülfikar, 1995 : 643-648; Savran, 1999 : 325-330; Mehmedoğlu, 1999 : 745-768; Karaörs, 1995 : 21-30; Karahana, 1995 : 36-39; Musaoğlu, 2002 : 115-121)

Son yıllardaki yayınlarda ikinci görüşün öne çıktığı gözlemlenirse de henüz kesin bir görüş birliğine varıldığından söz etmek mümkün değildir.

b. Şart cümlesinin durumu: Türk dil bilgisi geleneğinde şart cümlesi Türkçenin asıl yardımcı cümlesi olarak kabul edilir ve yapısında şart cümlesi bulunan cümleler *şartlı birleşik cümle* olarak adlandırılır. Ancak son yıllarda şart cümleleri ile ilgili olarak farklı yorumlar yapılmıştır. Şart cümlesinin tek başına yargı bildirmemesinden yola çıkan bazı dilciler, -sA şart ekinin zarf-fiil eki olduğunu ifade etmiş ve yapısında şart cümlesi bulunan ve gramerlerde birleşik cümle kabul edilen cümlelerin de *basit cümle* sayılması gerektiğini savunmuşlardır. (Gülsevin, 1990 ; Karahan, 1999b ; Turan, 1999)

c. ki bağlacıyla bağlanmış cümleler: Türkiye gramerciliğinde ki'li cümleler çoklukla birleşik cümle bölümünde incelenir. Ancak bazı eserlerde bu yapıdaki cümleler birleşik cümle olarak kabul edilmemiş, farklı adlar altında birleşik cümlelerden ayrılarak incelenmiştir.⁴

3. Bazı araştırmacıların (T. N. Gencan, R. Şimşek, S. Eker vb) birbirine bağlaçlar ve noktalama işaretleriyle bağlanan cümleleri *bağlı cümle* ve *sıralı cümle* adlarıyla "yapı bakımından cümleler" bölümünde incelediği görülmektedir.⁵ Ancak bazı dilciler bu tür cümleleri yapı bakımından cümleler bölümünde incelemez. Bu dizilişteki cümlelerin ancak "bağlanışlarına göre cümleler" adı altında incelenebileceğini, çünkü tek bir cümleden değil, "cümleler topluluğu"ndan söz edilebileceğini savunurlar.⁶

4. Akademik yayınlarda anlaşılmayan noktalardan birisi terimlerdir. Dil bilgisinin diğer alanlarında olduğu gibi, söz dizimi ile ilgili konulardaki terim kargaşası da dikkat çekmektedir. Tek bir kavram için üç dört farklı terimin kullanıldığı görülmektedir.

3.2. Ortaöğretim Program ve Ders Kitaplarında Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları

Bilindiği gibi, Milli Eğitim Bakanlığı 2005-2006 ders yılından itibaren ortaöğretim okullarında yeni bir programı uygulamaya koymuştur. Buna göre *Türk Dili ve Edebiyatı* dersi kaldırılmış, yerine *Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım* adında iki ders konmuştur. Yeni programda yapı bakımından cümleler konusuna Dil ve Anlatım dersinin 9. sınıf bölümünde yer verilmiştir.

V. Ünite olan "Cümle (Tümce) Bilgisi" ünitesi içinde "Cümlelerin Yapısı" alt başlığıyla verilen bölümde kazanımlar şu şekilde sıralanır:

"Cümlelerin yapısını belirleme, yapıyla anlam arasında ilişki kurma

Cümlelerin yapısını oluşturan kelime ve kelime grupları arasındaki ilişkiyi belirler.

Cümlelerin birbirlerine bağlanma yollarını belirler.

Cümleler arasındaki anlam ilişkilerinin boyutunu tartışır.

4. Metinde yer alan cümle toplulukları arasındaki ilişkilerin hangi yollarla sağlandığını tartışır.

5. Metindeki bağlı cümleleri bulur, bunların kullanılış amacını tartışır.

6. Metindeki sıralı cümleleri bulur, bu cümlelerin kullanılış amacını tartışır.

7. Cümleleri yüklemelerinin yerine ve çeşidine göre türlerine ayırır ve bunların kullanılış sebeplerini tartışır.

8. Bir cümleyi yapısına, yüklemelinin yerine ve yüklemelinin türüne göre inceler." (DAP : 44-45)

Programda cümlelerin yapı bakımından nasıl inceleneceğine dair bir bilgiye rastlayamadık. Yukarıdaki kazanımlar kısmında "bağlı cümle ve sıralı cümle" şeklinde iki tür cümlelerin varlığından söz edilmektedir. Fakat basit cümle ve özellikle de çok tartışılan birleşik cümle konusuna programda yer verilmemiştir.

Bu programa göre hazırlanan ve bakanlık tarafından okullara gönderilen⁷ Dil

⁴ Ediskun (1999) "ki'li bağlı cümle", Şimşek (1987) "ilgi tümcesi", Karahan (1999a) "ki'li bağlı cümle", İ. Cemiloğlu (2001) "ki'li bağlı cümle".

⁵ Sıralı ve bağlı cümlelerle ilgili tartışmalar için bkz: (Türkay, 1995 : 71-80; Fidancı, 1995 : 1315-1324; Gece, 1998 : 337-339)

⁶ Bu tür cümleleri yapı konusunun dışında inceleyen yazarlar için bkz: Ediskun (1999) "biçimlerine göre", Dizdaroğlu (1976) "bağlanışlarına göre", Delice (2003) "kullanımlarına göre", Karahan (2004) "cümlelerin bağlanma şekilleri".

⁷ Bu çalışmada İzmir'deki okullara gönderilen ders kitapları incelenmiştir.

ve Anlatım kitabında “Cümlelerin Yapısı” bölümünde şu değerlendirmeler yapılmıştır:

“Halbuki bu, bir vehimden başka bir şey değildir.” cümlesi tek yargı bildirdiği için “basit cümle”dir... ‘İki adım ötesini görmek ilerlemeniz için yeter.’ cümlesi temel cümle ve bu yargıyı destekleyen yan cümleden oluşmuştur. Böyle cümlelere “birleşik cümle” denir... ‘İdealin sabitleştirdiği gelecek de bize akışı duyuramaz; tarih, üzerinde düşünmekle teşekkül eder.’ cümlesi iki temel cümlelerin noktalı virgülle bağlanmasıyla oluşmuş “sıralı cümle”dir... ‘Gerçi onlar sizin yabancınız ama onların da tıpkı sizin gibi babaları, kardeşleri var.’ cümlesi bağlaçla bağlanmış “bağlı cümle”dir.” (Acar – Alptekin vd., 2006 : 121)

Kitaptaki bu açıklamalardan yola çıkarak cümlelerin yapı bakımından “basit, birleşik, sıralı ve bağlı” şeklinde dört bölümde incelendiğini söyleyebiliriz. Ancak birleşik cümle konusu kitapta ayrıntılı bir şekilde verilmemiştir. Verilen örnekten anlaşıldığı kadarıyla, içinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerin bulunduğu cümleler birleşik cümle kabul edilmiştir. (İki adım ötesini görmek...)

Kitapta dikkat çeken bir başka nokta “yüklemin yeri ve yüklem türü bakımından cümle” konusunun da “cümlelerin yapısı” üst başlığı altında incelenmiş olmasıdır. Akademik yayınlarda bu iki ölçü genellikle yapı konusundan bağımsız bir şekilde incelenir. Programın kazanımlar kısmında (7 ve 8. maddeler) da yüklem türü, yüklem türü ve cümlelerin yapısı konularının birlikte ele alındığı gözlenmektedir.

Bilindiği gibi 2006-2007 ders yılı itibarıyla ortaöğretim kurumlarında hem yeni hem de eski program uygulanmaktadır. 2005-2006 eğitim öğretim yılından önce liseye başlayan ve eski programa göre eğitimlerini sürdüren 11. sınıf öğrencileri için gönderilen ders kitabında “yapılarına göre cümleler” şu şekilde incelenir:

“1. Basit cümle : ...basit bir cümlede yüklem dışında fiilimsi veya çekimli eylem bulunmaz... Anton Çehov’dan bir örnek vereyim. vb

2. Sıralı cümle : Aralarında anlam ilişkisi bulunan birden çok cümlelerin art arda gelişi ile oluşan cümleler sıralı cümledir... Muhsin Çelebi Türkçe nutkunu bağırdıkça Şah kızarıyor, sararıyor, morarıyor, titriyordu. vb

3. Bağlı cümle : Birden fazla cümlelerin bağlama edatıyla bağlanması sonucu oluşan cümleye bağlı cümle denir... Geldim ama bulamadım. Geldim ki çıkmışsınız. Aheste çek kürekleri, mehtap uyanmasın. vb (Son örnek anlamca bağlı cümle kabul edilir. C.K.)

4. Birleşik cümle : Bir temel cümle ile onun anlamını tamamlayan yan cümlelerden meydana gelmiş cümlelere birleşik cümle denir... a. İç içe birleşik cümle : Sana param yok diyorum. Hani akşama erken geleceğim demiştin. b. Ki’li birleşik cümle : Memnuniyetle görüyorum ki kitabın bitişine seviniyorsunuz. c. Şartlı birleşik cümle : Hava güzel olursa dışarı çıkarım. Dil bozuk olursa düşünce anlatılamaz.” (Vural - Çetin vd., 2006: 52-57)

Eski programa göre hazırlanmış olan ders kitabında tanımlar ve örnekler verilmiştir. Ancak bazı cümle türleriyle ilgili belirsizlikler vardır. Basit cümle tanımlanırken, içinde “fiilimsi” bulunmayan cümleler ifadesi geçer. Ancak içinde fiilimsi bulunan cümlelerin hangi türe girdiği belirtilmemiştir. Ayrıca “bağlı cümle” için verilen örneklerden birisinde bağlaç ki’dir. Bu cümle tipi daha sonra “ki’li birleşik” kabul edilmiştir. “Anlamca bağlı cümlelerin” sıralı cümlelerden nasıl ayrılacağı da açık değildir.

3.3. İlköğretim Program ve Ders Kitaplarında Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları

İlköğretim okullarında 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren yeni bir program uygulamaya konmuştur. Türkçe eğitimi de bu yeni programa göre yapılandırılmıştır. Yeni programda cümle türlerine 8. sınıf konuları arasında yer verilmiştir. Cümlelerin yapısıyla ilgili olarak “amaç ve kazanımlar” bölümündeki 7. ve 8. maddede “Cümlelerin yapı özelliklerini kavrar. Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar.” şeklinde iki değerlendirme yapılmıştır.

Programın “açıklamalar” bölümünde bu iki değerlendirme için şu ifadeler yer verilmiştir: “Cümleler arasında öge/ek ortaklığı; bağlaç, noktalama işareti ve anlamca zıtlık ya da paralellik oluşturan kelimelerin kullanımı gibi ilişkilere dayalı bağlantı şekillerine ve içinde fiilimsi bulunan cümlelerin yapı özelliklerine dikkat çekilir. Kalıplaşmış cümle yapılarında belli kuruluş ve kullanım özellikleri taşıyan “Ne kadar erken kalkarsan o

kadar iyi olur.”, “Su sokak *senin bu sokak benim*... *Gez babam gez.*” gibi cümleler ele alınır. Öğrencinin kalıplaşmış cümle yapılarını kullanmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilir.” (İTDP : 46)

Bu açıklamalardan yola çıkarak cümle yapısıyla ilgili kesin bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Ancak “fiilimsi”lerin varlığına, “öge/ek” ortaklığına, “bağlaç, noktalama işareti ve anlamca zıtlık ya da paralellik oluşturan kelimelerin” kullanımına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Bu açıklamaların ders kitabındaki uygulamalarına yer veremiyoruz. Bilindiği gibi, yeni program 2006-2007 ders yılı itibariyle uygulamaya konmuş ve sadece 6. sınıf öğrencileri bu programa göre eğitimlerine devam etmektedir. 7 ve 8. sınıf öğrencileri eski programa göre hazırlanmış ders kitaplarını kullanmaktadır. Biz yeni programa göre hazırlanmış 8. sınıf Türkçe kitabı henüz yayımlanmadığı için konuyla ilgili ders kitabı uygulamalarına yer veremiyoruz.

Ancak eski programa göre hazırlanan ve bakanlık tarafından 2006-2007 ders yılı başında okullara gönderilen 8. Sınıf Türkçe kitabında şu açıklamalara yer verilmiştir: “Cümleler yapıları bakımından *basit cümle, birleşik cümle, sıralı ve bağlı cümle* olmak üzere üçe ayrılır... Bir maksadı tek yüklemle anlatan cümlelere basit cümle denir... “*Pembeye, beyaza özentisi çiçek çiçek dallanmaya (Tamamlayıcı yargı) / başlar (Temel yargı).*” Bir temel yargı ve onu tamamlayan en az bir yan yargıdan oluşan böyle cümlelere birleşik cümle diyoruz... “*İnsan hayatta yalnız kendisine güvenmelidir, başkasından yardım bekleyenler zaferden ümidi kesmelidir.*” Biçimce ve anlamca birbirine bağlı olmadığı hâlde virgül ya da noktalı virgülle bağlanan bağımsız cümlelerden oluşan cümlelere sıralı cümle denir... “*O kadar güzel, o kadar ustaca boyar ki müşterilerin yanı sıra, hamamda çalışan işçiler de potinlerini, iskarpinlerini ona boyatırlar*”... Aralarında biçimce ya da anlamca ilişkisi bulunan bağımsız cümlelerden oluşan cümlelere bağlı cümleler denir.” (Köktürk – Gül, 2006 : 195-196, 208-209)

Kitapta içerisinde “fiilimsi” ve şart cümlesi bulunan cümleler birleşik cümle kabul edilmiştir. Cümleler türlere ayrılırken “sıralı ve bağlı cümle”nin tek bir cümle tipi olduğu ifade edilmiştir; ancak örnekler

verilirken ayrı ayrı ele alınmıştır. Sıralı cümlede ölçü olarak “virgül ya da noktalı virgül” kabul edilir. Diğer bağlaçların yanı sıra *ki* bağlacıyla bağlanan cümlelerin de bağlı cümle olduğu vurgulanmıştır.

4. Sonuç

Üç eğitim aşamasına yönelik yayınlarda yer alan yapı bakımından cümle sınıflandırmalarını ele aldığımız incelememizin sonunda konuyla ilgili belirlemelerimizi ve önerilerimizi şu birkaç madde altında sıralıyoruz:

1. Cümle yapısı kavramı akademik yayınlarda açık bir şekilde belirlenemediği için sınıflandırmalar farklılık göstermektedir. Akademik yayınlarda gözlediğimiz kafa karışıklığı ortaöğretim ve ilköğretim yayınlara da yansımıştır.

2. Özellikle *birleşik cümle* kavramı bir temele oturtulamamıştır. İçerisinde fiilimsi ve şart cümlesi bulunan cümleler ortaöğretim ve ilköğretime yönelik yayınlarda *birleşik cümle* kabul edilmektedir. Ancak son yıllardaki akademik yayınlarda içerisinde fiilimsi bulunan cümlelerin *basit cümle* olarak değerlendirildiği gözlenmektedir.

3. *Sıralı cümle* ve *bağlı cümle* kabullerinde de dikkat çekici tutarsızlıklara rastlanmaktadır. Bir dil bilgisi birimi olmayan noktalama işaretlerinin pek çok araştırmacı tarafından ölçü kabul edilmesi konunun öğretiminde sorun yaratmaktadır. Sınıflandırmalarda dil bilgisi öğelerinin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca *ki* bağlacıyla bağlanmış cümlelerin durumu da net değildir. Bazı yayınlarda bu cümle tipi *birleşik cümle* içerisinde incelenirken, bazı yayınlarda *bağlı cümle* bölümünde değerlendirilir.

4. Eğitim aşamaları arasında konunun işlenişi ile ilgili olarak bir devamlılıktan söz etmek güçtür. Aynı eğitim aşamasına yönelik yayınlarda bile büyük farklılıklar görülmektedir. Yeni ve eski programlardaki cümle yapısı kabulleri büyük farklılıklar gösterebilmektedir.

5. Konunun çözümü için her şeyden önce temel kavramlarda anlaşılması gerekmektedir. Akademide farklı görüşlerin olması doğaldır. Herkesin aynı görüşte olması beklenemez. Ancak ortaöğretim ve ilköğretimde uygulanacak program için temel kavramlar belirlemeli ve bakanlık ile işbirliğine gidilmelidir.

6. Milli Eğitim Bakanlığı yeni programlarını yapılandırmacı yönetime göre hazırlamıştır. Öğrenciyi yorum yapmaya, düşünmeye teşvik eden, ezberciliği dışlayan program bu yönleriyle faydalıdır. Ancak kitaplarda bazı konuların açık bir şekilde verilmediği, örneklerin yetersiz olduğu gözlenmektedir. Dil bilgisi gibi hemen her konunun tartışılmalı olduğu bir alanda, bu durum hem öğretmeni hem öğrenciyi zorlayacaktır, düşüncesindeyiz.

KAYNAKLAR

1. Acar, M. vd.. (2006), **Dil ve Anlatım 9.** Sınıf, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
2. Akbayır, Sıddık (2003), **Cümle ve Metin Bilgisi**, Deniz Kültür yay., Ankara.
3. Aksan, Doğan (1998), **Her Yönüyle Dil**, TDK yay, Ankara.
4. Alyılmaz, Cengiz (1994), **Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi**, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi yay., Erzurum.
5. Atabay, N - Çam, A. - Özel, S. (1981), **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, TDK yay., Ankara.
6. Aydın, Özgür (1996), **Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi (Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi Kuramının Kısa Bir Tanıtımı)**, Ankara.
7. Banguoğlu, Tahsin (1998), **Türkçenin Grameri**, TDK yay, Ankara.
8. Başkan, Özcan (1967), **Lengüistik Metodu**, Çağlayan yay., İstanbul.
9. Başkan, Özcan (2003), **Bildirişim (İnsan-Dili ve Ötesi)**, Multilingual yay., İstanbul.
10. Beserek, Ahmet (1991), **Türkçede Cümle Yapısı**, Milli Eğitim Bakanlığı yay., İstanbul.
11. Bilgegil, M. K. (1982), **Türkçe Dil Bilgisi**, Dergah yay., İstanbul.
12. Bozkurt, Fuat (2004), **Türkiye Türkçesi (Türkçe Öğretiminde Yeni Bir Yöntem)**, Kapı yay., İstanbul.
13. Burdurlu, Zeki (1967), **Uygulamalı Cümle Çözümlenmeleri**, Karınca Matbaacılık yay., İzmir.
14. Cemiloğlu, İsmet (1994), **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, TDK yay., Ankara.
15. Cemiloğlu, İsmet (2001), **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme**, TDK yay., Ankara.
16. Cemiloğlu, Mustafa (2004), **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, Aktüel yay., İstanbul.
17. Delice, İbrahim (2003), **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi yay, İstanbul.
18. Demirel, Ö. - Şahinel, M. (2006), **Türkçe Öğretimi**, Pegema yay., Ankara.
19. Dil ve Anlatım Programı, www.ttkb.meb.gov.tr, (erişim: 22-1-2007)
20. Dizdaroğlu, Hikmet (1976), **Tümcebilgisi**, TDK yay., Ankara.
21. Ediskun, Haydar (1999), **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi yay., İstanbul.
22. Eker, Süer (2003), **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker yay., Ankara
23. Ergen, Nurettin (haz.) (1986), **Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği yay. 10-11 Nisan 1986, Ankara.
24. Ergin, Muharrem (1993), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak yay., İstanbul.
25. Erkul, Rasih (2004), **Cümle ve Metin Bilgisi**, Ankara.
26. Erkman-Akerson, F.- Özil, Ş. (1998), **Türkçede Niteleme**, Simurg yay., İstanbul.
27. Fidancı, Mahmut (1995), **"Sıralı Cümle"**, Türk Dili, sayı 534, Haziran, [1315-1324]
28. Gece, Mehmet (1998), **"Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle"**, Türk Dili, sayı 562, Ekim, [337-339]
29. Gencan, T. N. (2001), **Dilbilgisi**, Ayraç yay., Ankara.
30. Göğüş, Beşir (1978), **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Kadioğlu Matbaası, Ankara.
31. Göknel, Yüksel (1974), **Modern Türkçe Dilbilgisi**, İzmir.
32. Gülsevin, Gürer (1990), **"Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine"**, Türk Dili, sayı 467, Kasım, [277-278]
33. Güneş, Sezai (2003), **Türk Dili Bilgisi**, İzmir.

34. Hatipoğlu, Vecihe (1972), Türkçenin Sözdizimi, TDK yay., Ankara.
35. Hovdhaugen, Even (1975), "Relative Clauses in Turkish", Bilimsel Bildiriler 1972, Ankara, 1975.
36. İlköğretim Türkçe Dersi (6-7-8) Öğretim Programı, www.ttkb.meb.gov.tr (erişim tarihi 23.01.2007)
37. Kantemir, Enise (1976), Türkiye'de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi -Alan Araştırması-, Ankara.
38. Karahan, Leyla, (1995), "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), TDK yay., Ankara [36-39]
39. Karahan, Leyla, (1999a), Türkçede Söz Dizimi, Akçağ yay, Ankara.
40. Karahan, Leyla, (1999b), "-SA/-SE Eki Hakkında", Türk Gramerinin Sorunları II, TDK yay., Ankara, [50-52]
41. Karahan, Leyla, (2000), "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine," Türk Dili, sayı 583, Temmuz, [16-24]
42. Karahan, Leyla, (2004), Türkçede Söz Dizimi, Akçağ yay, Ankara.
43. Karaörs, Metin (1993), Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri, Erciyes Üniversitesi yay., Kayseri.
44. Karaörs, Metin (1995), "Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği", Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), Ankara, [21-30]
45. Karpuz, Hacı Ömer (1999), "Türkiye Türkçesinin Söz Dizimiyle İlgili Çalışmaların Dil Bilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler", 3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996, Ankara, [613-639]
46. Kavcar, C. - Oğuzkan, F. - Sever, S. (2005), Türkçe Öğretimi, Engin yay., Ankara.
47. Kıran, Zeynel "Üretici-Dönüşümlü Dilbilgisi Açısından Türkçe'de Çekirdek Tümce", Genel Dilbilim Dergisi, Sayı 5-6, [14-31]
48. Kıran, Zeynel (2002), Dilbilime Giriş, Seçkin yay., Ankara.
49. Korkmaz, Zeynep (1992), Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK yay., Ankara.
50. Korkmaz, Z. - Ercilasun A. B. - Zülfikar, H. (2001), Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Yargı yay., Ankara, [191-196]
51. Kornfilt, Jaklin (1997), "On the Syntax and Morphology of Relative Clauses in Turkish", Dilbilim Araştırmaları 1997, [24-52]
52. Köktürk, M. - Gül, M (2006), İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 8, Yıldırım yay., Ankara.
53. Kükey, Mahzar, (1975), Türkçe'nin Sözdizimi, Ankara.
54. Mehmedoğlu, A., (1999), "Türk Dilinde Girişik Birleşik Cümle Meselesi", 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, Ankara, [745-768]
55. Musaoğlu, Mehman (2002), "Manas Destanının Dilinde Birleşik Cümle", Türkolojinin Çeşitli Sorunları Üzerine Makaleler-İncelemeler, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, [115-121]
56. Oğuzkan, Ferhan (haz.) (1993), İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği yay., 25-26 Mayıs 1993, Ankara.
57. Sağır, Mukim (2002), İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi, Nobel yay., Ankara.
58. Sağlam, Sıtkı (1977), Türkçenin Sözdizimi, Diyarbakır.
59. Savran, Hülya (1999), "Birleşik Cümle Üzerine", Türk Dili, sayı 568, Nisan, [325-330]
60. Sever, Sedat (2004), Türkçe Öğretimi (Ve Tam Öğrenme), Anı yay., Ankara.
61. Sezer, Ayhan (1981) "Üretimsel-Dönüşümlü Dilbilgisinin Türkçeye Uygulanması Üzerine Bir Gözlem", TDAY-Belleten 1978-1979, Ankara, [165-172]
62. Sezer, Ayhan (1994) "Anadili Öğretiminde Dilbilgisinin Yeri" Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü, Dil Derneği yay., Ankara [113-128]
63. Şimşek, Rasim (1987), Türkçe Sözdizimi, Trabzon.
64. Temizyürek, Fahri - Balcı, Ahmet (2006), Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları, Nobel yay., Ankara.

65. Turan, Zikri (1999), “Cümlelerin Yapısıyla İlişkilendirilen Basit ve Birleşik Kavramları Üzerine”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sayı 5, Sivas, [299-311]
66. Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993) (1993), TDK yay., Ankara. Türk Gramerinin Sorunları II (1999), TDK yay., Ankara.
67. Türkay, Kaya (1995), “Türkiye Türkçesinde Sıralı Cümleler Sorunu Üzerine”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sayı 1, Sivas [71- 80]
68. Uyar, M. - Filtekin, T. (2006), *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 7*, Tutku yay., Ankara.
69. Uzun, N.E. (2000), *Ana Çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, Multilingual yay., İstanbul.
70. Uzun, N. E. (2004), *Dilbilgisinin Temel Kavramları*, Mehmet Ölmez yay., İstanbul.
71. Ünalın, Şükrü (2006), *Türkçe Öğretimi*, Nobel yay., Ankara.
72. Vural, A. vd . (2006), *Lise 3 Türk Dili*, Milli Eğitim Bakanlığı yay., İstanbul.
73. Yaman, Ertuğrul (2000), *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*, TDK yay., Ankara.
74. Yıldız, Cemal (Ed.) (2006), *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*, Pegema yay., Ankara.
75. Yörük, Yaşar (1985), *Örneklili Uygulamalı Tümce Bilgisi*, Eğitim yay., Ankara.
76. Zülfikar, Hamza (1995), “*Girişik Cümle Sorunu*”, *Türk Dili*, sayı 521, Haziran, [643-648]

KISALTMALAR

DAP., Dil ve Anlatım Programı, www.ttkb.meb.gov.tr, (erişim: 22-1-2007)

Ed., Editör

Haz., Hazırlayan

İTDP., İlköğretim Türkçe Dersi (6-7-8) Öğretim Programı, www.ttkb.meb.gov.tr (erişim tarihi 23.01.2007)

TGS., Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993) (1993), TDK yay., Ankara.

TGS II, Türk Gramerinin Sorunları II (1999), TDK yay., Ankara.

TDK., Türk Dil Kurumu

vd., Ve diğerleri

yay., Yayınları